

33. Суспільство як система, що само розвивається.

Два головні компоненти соціальної структури суспільства

1) Структура - загальнонаукове поняття, що відображає той факт, що світ складається з окремих предметів з їх властивостями та взаємовідносинами. Світ не тільки розділений, але й один. Саме ці особливості світу і відображає поняття структури і близькі до нього поняття організації, системи, порядку.

2) Структура суспільства включає в себе не тільки окремі об'єкти, окремих людей, їх об'єднання, а й їх властивості, зв'язку, взаємини. Товариство являє собою щось більше, ніж проста сума складових його індивідів, оскільки воно включає ті реальні відносини, які об'єднують людей у роди, племена, сім'ї, нації, держави, спільноти. Якщо перший компонент - окремих людей побачити легко, то другі - зв'язки і відносини побачити набагато складніше, тому що вони носять прихований характер, нематеріальний.

Суспільство, як надскладна система

Структура суспільства являє собою сукупність безлічі різних частин та елементів. Реальне живе суспільство постає перед нами в яскравому різноманітті його елементів і частин. Ці частини скріплені, злиті один з одним завдяки безлічі зв'язків, які і перетворюють сукупність елементів соціальної структури в єдину суспільну систему. Відносини - свого роду цементуюча матерія, яка згуртовує людей в суспільство. Соціальна система є узагальнюючим поняттям даної теми. Воно охоплює всю сукупність соціальних суб'єктів і об'єктів, їх властивостей і відносин, що утворюють цілісний соціальний організм.

Суспільство, як самодостатня система.

Суспільство як цілісний організм характеризується наступними властивостями: 1) самодіяльністю; 2) самоорганізацією; 3) саморозвитком; 4) самодостатністю. Перші три властивості притаманні не тільки суспільству в цілому, але і його складовим сферам, а властивість самодостатності характерно тільки для суспільства в цілому. Самодостатність - це здатність системи власною діяльністю створювати і відтворювати всі необхідні умови існування, робити все, що потрібне для колективного життя.

3. Динаміка суспільства, його розвиток

Процес - це єдина серія змін в соціальних системах, тобто в групах, інститутах та ін. Можливі процеси, які зближують людей або ж роз'єднують, що породжують суперництво, конфлікти. Розвиток - окремий випадок змін, що виникає, коли кількісні зміни призводять до глибоких незворотних зрушень. Прогрес - один з різновидів розвитку. Він проявляється в мінливих умовах її існування і пов'язаний з процесом ускладнення системної організації. Протилежний йому - регрес. Соціальний рух виражається в колективних діях людно, що робляться більш-менш організовано для досягнення визначених цілей, що змінюють соціальне становище учасників рухів. (реформаторський рух, революції).

34. Проблема сенсу, цінностей людського життя в духовному досвіді людства

Схематично і досить умовно можна окреслити такі варіанти вирішення проблеми сенсу життя в історії людської культури.

1. Сенс життя споконвічно існує в глибинах самого життя. Для цього варіанта характерне релігійне тлумачення життя. Єдине, що робить осмисленим життя і має для людини абсолютний сенс, є не що інше, як активна співучасть у Боголюдському житті. Не перероблення світу на основах добра, а вирощування в собі субстанціального добра, зусилля жити з Христом і у Христі. Бог створив людину за своїм образом і подобою. І ми своїм життям повинні проявити його, бо емпіричне життя світу, як писав Семен Франк, безглузде, як безладно вирвані з книги сторінки.

2. Сенс життя перебуває за межами життя. Його можна назвати "життям заради інших людей". Для людини життя стає осмисленим, коли вона служить інтересам родини, нації, суспільства, коли вона живе заради щастя прийдешніх поколінь. їй небайдуже, що вона залишить після себе. Недаремно прожити життя - це і продовжитися у своїх нащадках, і передати їм результати своєї матеріальної і духовної діяльності. Але на цьому шляху існує небезпека опинитися в ситуації, коли все твоє неповторне життя перетворюється на засіб для створення якоїсь ідеї чи ідеалу (це може бути ідея комунізму, "світлого майбутнього" тощо). Якщо така позиція не пов'язана з духовною еволюцією людської особистості, людина стає на шлях фанатизму (історія знає безліч варіантів і класового, і національного, і релігійного фанатизму).

3. Сенс життя створюється самим суб'єктом. Цей варіант можна розуміти як "життя заради життя". Його фундатором був давньогрецький філософ Епікур. Жити потрібно так, вважав філософ, щоб насолоджуватися життям, отримувати задоволення від життєвих благ і не думати про смерть. Цінність епікурейської позиції полягає в тому, що вона застерігає нас від ситуації, за якої пошук сенсу життя відсуває на другий план саме життя. Життя саме по собі є цінністю, рідкісним дарунком, і людині до нього слід ставитися із вдячністю і любов'ю. Адже їй дана можливість переживати неповторність власного існування в усіх його проявах - від радощів, злетів і перемог до падіння, відчаю і страждань. Разом з тим епікурейське ставлення до життя, якщо воно позбавлене відповідальності за цей дарунок, утверджує в людині егоїстичну позицію "життя заради себе" і веде до втрати відчуття його повноцінності.

Людина як компонент цілісної системи - суспільства - в процесі своєї діяльності розкриває власні сутнісні сили, сприяє розвитку суспільства. При цьому вона вступає у взаємні ціннісні відносини з окремими людьми і з суспільством в цілому. В суспільному оточенні вона виступає одночасно як діяльний суб'єкт і об'єкт оцінки. Зауважимо, що носієм і суб'єктом ціннісного відношення може бути тільки людина. Тому таке (ціннісне) відношення до дійсності передбачає наявність, присутність людини. Вона оцінює інших людей і сама ними оцінюється. Оцінка є специфічною формою відношення людини до дійсності, це схвалення або осуд різних явищ навколишньої дійсності незалежно від їх матеріального чи духовного походження. Вона завжди залежить від цінності — позитивного чи негативного значення оцінюваного для людини, суспільства або певної соціальної спільності.

Цінністю називається те, що здатне задовольняти людські потреби. Отже, цінність речі визначається як її властивостями, так і її відношенням до потреб та інтересів людини. Поняття цінності співвідносне з такими поняттями, як «значущість», «корисність» або «шкідливість». Значущість характеризує ступінь інтенсивності ціннісного відношення. Людину завжди щось приваблює більше, щось менше, а щось взагалі залишає її байдужою. Корисність може носити чисто утилітарний характер і стосуватися як матеріальних, так і духовних цінностей. Шкідливість — це завжди негативне ціннісне відношення людини до предмета цінності.

На основі, в процесі і в результаті відображення людина відбирає у свідомості зміст пізнаного і оцінює його з позицій потреб, інтересів, цілей, норм, ідеалів. Оцінка є опосередковуючою ланкою між пізнанням і практикою (пізнання — оцінка — практика). Кожній людині треба навчитися правильно визначати для себе систему, ієрархію цінностей, щоб керуватися нею в своєму житті, діяльності, прагненнях, орієнтаціях. Вибір залежить і від загальнолюдських уявлень про цінності, що склалися історично, і від особливостей цивілізації, культурного середовища, до якого належить людина, і від її власних інтересів, нахилів, уподобань тощо.

Найпершою і найвищою цінністю для людини є сама людина, її життя. Нам поки що достовірно відомі життя, розумні істоти, цивілізація лише на нашій планеті Земля. Є навіть і таке припущення, що людська цивілізація на Землі — явище унікальне в нашому Всесвіті. Тому життя взагалі, а не тільки людське, треба дбайливо оберігати як вищу цінність.

35. Ідея цілісної людини як вираження сенсу людського життя.

Ціннісне значення людини полягає в тому, що їй належить особливе місце у світі. Це підкреслював у свій час Протагор своїм афоризмом «Людина — міра всіх речей». Без прямого посилання на давньогрецького мудреця В. І. Вернадський стверджував: «Мисляча людина є міра всьому ». Людина — це особлива, абсолютна цінність. З її інтересами як родової та соціальної істоти співвідносяться решта цінностей - матеріальні та духовні. Всі вони так чи інакше пов'язуються з цінністю людини, виявляючи різні відношення до неї або, як говорив Кант, до людства в собі та в іншій людині. Абсолютною цінністю людина є з самого початку, але лише в потенції. Історичний прогрес у цьому відношенні стверджує її абсолютною цінністю, але вже реально.

Питання про сенс життя слід ставити в контексті конкретного «Люди здебільшого є господарями своєї долі; в тому, що ми раби, винні не зірки, а ми самі». В. Шекспір сенсу життя даної особистості в даний момент. У протилежному разі воно звучатиме аналогічно питанню, заданому чемпіонові світу з шахів: «Скажіть, гротмейстере, який хід найкращий?» Кожна ситуація несе в собі свій сенс, різний для різних людей, але для кожної людини він є єдиним і єдино істинним. Не тільки від особистості до особистості, але й від ситуації до ситуації сенс життя змінюється. Сенс є для кожного індивіда, і для кожного існує свій сенс. Кожна людська особистість - унікальність, кожна життєва ситуація виникає лише раз. Але немає такої ситуації, в якій життю не надається можливість знайти сенс, і немає такої людини, для якої не знаходилося б у кожному мить якої-небудь справи. Як відзначав А. Ейнштейн, той, хто відчуває своє життя позбавленим сенсу, не тільки нещасливий, але й навряд чи життєздатний. Знаходження сенсу - це покликання. Не людина ставить питання про сенс свого життя, а життя ставить це питання перед нею, і людина повинна щодня і щогодини відповідати на нього не словами, а діями. Сенс не є суб'єктивним, людина не винаходить його, а знаходить у світі, в об'єктивній дійсності, і саме тому він виступає для даного індивіда як імператив, який вимагає своєї реалізації. Сенс неможливо дати, його слід знайти самому.

36 . Предмет філософії та його історична зміна.

Термін "філософія" походить від грецьких слів *phileo* - любов і *sophia* - мудрість і означає любов до мудрості. На питання, що ж таке мудрість самі філософи відповідали на нього по-різному і мудрували кожен по-своєму. З цим пов'язано і різне розуміння філософії. Першим, хто пояснив слово "філософ", був Піфагор (друга пів. VI ст. - почало V ст. до н. е). Йому належить висловлювання: "Життя подібне до ігрищ: інші приходять на них змагатися, інші - торгувати, а найщасливіші - дивитися; так і в житті інші, подібні до рабів, народжуються жадібними до слави і наживи, тоді як філософи - до єдиної тільки істини". Згідно з Піфагором, сенс філософії - в пошуку істини.

Іншої думки дотримувалися софісти (греч. *sophistes* - майстер, художник). Головне завдання філософа, вважали вони, - навчити своїх учнів мудрості. Мудрість вони ототожнювали не з досягненням істини, а з умінням доводити те, що кожен сам вважає за правильне і вигідно.

Старогрецький мислитель Платон вважав, що завдання філософії полягає в пізнанні вічних і абсолютних істин, що під силу лише філософам, які від народження наділені відповідною мудрою душею.

У пізній Античності у зв'язку з потребами освіти формується перша класифікація наук: підрозділ їх на «тривіум» (граматика, риторика, діалектика) і «квадрівіум» (арифметика, геометрія, музика, астрономія). У середньовічних університетах додалися медицина, право, богослов'я. При цьому філософія («діалектика») не виділялася з числа наук.

У Новий час ставиться проблема призначення науки (Ф. Бекон, Р. Декарт), починається розробка вчення про метод наукового пізнання, обговорюються різні способи класифікації наук. Поняття науки все більше ототожнюється з природознавством, що використовують математичні методи.

У XVIII в. складається культ науки - вищого ступеня розвитку людського розуму, яка осягає природу та її закони. Безпосередню передумову становлення утворює рефлексія над підставами наукового знання в філософії І. Канта.

Першою школою, свідомо що оголосила себе філософією науки, став позитивізм (Дж. С. Мілль, О. Конт, Г. Спенсер та ін.). Ними був проголошений відмова від «метафізики» як неспроможної спроби відшукати за явищами «сутності», «речі в собі» і т. д. Наука - єдине позитивне знання, що фіксує в досвіді регулярну послідовність явищ (закони).

Другим варіантом філософії науки третини XIX початку XX в. було неокантіанство. При цьому марбурзька школа неокантіанства (Г. Коген, П. Наторп) орієнтувалася по перевазі на математичне природознавство, у той час як Баденська школа (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт) розвивала ідею методологічного розрізнення наук про природу і наук про культуру.